

Nesmrtni apostol slovenskega duha

Irina Rahovsky Kralj: Škof Anton Martin Slomšek blaženi, 1999

■ **Milček Komelj**, dr. znanosti in pesnik, je do upokojitve leta 2011 predaval na *Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete* v Ljubljani. 10 let je bil predsednik *Slovenske matice*. Je redni član *Slovenske akademije znanosti in umetnosti*, redni član *Evropske akademije znanosti in umetnosti* v Salzburgu in častni občan Novega mesta. Njegova bibliografija obsega nad 1500 objav, od tega več kot 30 knjig in vrsto katalogov.

Telesni lik škofa Antona Martina Slomška nam je znan po fotografiji in sočasnih dokumentarno verodostojnih upodobitvah, ni pa še doživel dovolj pomembnejših ustvarjalnih umetniških interpretacij, ki bi skušale posvetiti v luč njegovega oznanjevalskega duha, tako kot so si umetniki v 20. stoletju prizadevali prodreti v poetičnega duha Slomškovega največjega ustvarjalnega vrstnika Franceta Prešerna, čigar resnična vidna podoba nam ostaja mnogo manj razvidna.

Pred prihodom papeža Janeza Pavla II. v Maribor, kjer je bil leta 1999 Slomšek razglašen za blaženega, je bil razpisan škofijski natečaj za njegovo upodobitev. Nanj se je odzvala cela vrsta zlasti ljubiteljskih slikarjev, ki so ga naslikali tudi kot pedagoga med skupinami učencev ali v vinorodnem štajerskem okolju. Vendar se je izkazala za slavnostno okrasitev po-

Obliki in belini škofovega obličja odzvanjajo med zvonikom in škofom nanizani lebdeči, dvigajoči se pokončni ovali in kot zračni mehurčki jadrajo prek sinjine neba, ki ji poduhovljeni škof pripada.

svetilnega oltarnega prizorišča v naravnem amfiteatru še vedno najprimernejša starejša podoba Staneta Kregarja, ki s svojo umirjenostjo in barvno ubranostjo poudarja predvsem škofovo blagost. A v Slomšku smo Slovenci gledali svetnika že dolgo pred tem. O »kriku našem po svetniku« je na Koroškem pred vojno vzne-

seno govoril na primer že domoljubni dr. Franc Sušnik in si ob »očetu slovenske krščanske prosvete« zaželel, »da bi njegova podoba ne ostala v sijajnih dvoranah in na veličastnih proslavah, ampak da bi šla z nami v tihe domače kote, da bi se vanjo odelo hrepenenje naše svetosti«. Že pred tem ga je zanj v duhu svojega plastično poudarjenega realizma v akvarelu naslikal Janez Mežan. Slikar Tone Kralj je Slomška, tako kot tudi škofa Barago, v času 2. svetovne vojne v trentarski vasi Soča preroško uvrstil med naslikane slovanske svetnike. V letu 1999 pa ga je že kot resnično blaženega povzdignila v eno svojih značilnih barvitih slik slikarka Irina Rahovsky Kralj.

Zamislila si ga je v reprezentativni duhovniški podobi, v slovesno črnem škofovskem oblačilu, sicer pa je sliko premišljeno uskladila v jasnih svetlejših tonih, sinjini, belini in purpurno tonirani škofovski vijolični barvi. Temno postavbo še posebej poživlja vijolična rdečina, ki v tankih linijah obroblja robove draperije, se osredotoča na poudarjeno širino pasu in izzveneva v škofovski čepici, odzvanja pa

ji barva fotelja, iz katerega upodobljenec resnobno motri gledalca. Premišljenemu ritmu barvnih razmerij se na sunkovito naslikani podobi enakovredno pridružuje dinamična eksplozija kvišku stremečih, nepremakljivega škofa obdajajočih diagonal in zaokroženih oblik.

Slomškovega obličja umetnica ni opazneje izrazno preoblikovala, kot je to bolj ali manj korenito storila z obrazi upodobljenec, ki jih je lahko videla v živo in osebno začutila, ampak se je raje oprla na škofovo standardno predstavitev. A vzravnano sedeči dostojanstvenik se je izmaknil togi simetrali slike in se v pogledu od vznožja navzgor postopoma oži ter prirašča proti levemu robu v blagi diagonalni. Ne glede na čvrsto posajenost v škofovski sedež v sinjem brezprostorju v svoji sploščenosti hkrati tudi lebdi, njegovo povsem belo obličje pa se iz telesnostne konkretnosti dviga v prosojnost duhovnega privida.

Kot veliki učitelj ljudstva (ki pa je v duhovno omejenih desetletjih po vojni skorajda izginil iz šolskih učnih programov) s svojim zaupanjem v večnostno smiselnost človeškega obstoja ter s temeljnimi nauki o nujnosti ljubezni do domovine in materne jezika tako vse bolj postaja nepogrešljiv vzgojitelj tudi za rodove današnjih Slovencev.

V škofovem izrazu je umetnica poudarila resnobno zazrtost, predvsem pa živost pogleda (posebno v strmečem sijaju rahlo rožnato obrobljenega desnega očesa) in z rahlo dvignjenostjo obrvi, morda komaj opazno namrščenostjo, poudarila njegovo čuječno zbranost. V skladu s svojim doživetjem je moža poduhovila tudi z nekoliko zoženo oziroma razpognjeno obliko obličja, ki jo poudarjajo še pokončne gube in zareze, kar vse stopnjuje predstavo o Slomškovi odločnosti, doslednosti in premočrtnosti. Podobo pa je dopolnila še z atributi, ki jih je dojela tudi kot del njegovega duhovnega, ne le konkretnega ambienta, saj so tudi ti pretopljeni v duhovno belino, ki prevladuje

Foto: reprodukcija

v ustvarjalni oživitvi njegovega nebesnega ambienta.

Kot znamenje škofovega zgodovinskega pomena nad Slomškom poševno kipi v nebo zvonik mariborske stolnice in se kot v prividu imaterialno podvaja še v belem obrisu, ki s križem izzveneva v levi rob slike. V protitež tej poševnosti nad levico, s katero škof drži knjigo, enako poševno prirašča proti nasprotnemu robu slike splet belih linij in se usklaja v obris godalnega inštrumenta, v linijah njegove silhuete pa lahko s svobodo domišljije razberemo tudi črko B, iz katere se izvija manjši N, pri tem pomislimo na Blažeta in Nežico iz Slomškove nedeljske šole in se vprašamo še o knjigi v škofovi roki. Na njej ni ne imena ne naslova, gotovo pa gre za eno od Slomškovih knjig. (Slikar Mežan je na svoji konkretni upodobitvi v škofovo dlan namestil некоč popularni letopis *Drobtinice*.) V spletu belih linij se prikazuje še škofov klavir in nad njegovo dlanjo se mu temnejši liniji znotraj

glasbila uvijata v violinski ključ, kar vse poudarja Slomškovo (pa tudi slikarkino) srčno privrženost glasbi.

Obliki in belini škofovega obličja odzvanjajo med zvonikom in škofom nanizani lebdeči, dvigajoči se pokončni ovali in kot zračni mehurčki jadrajo prek sinjine neba, ki ji poduhovljeni škof pripada. Slikarka je vanje vrisala križe, od katerih glavčina s svojo obliko nakazuje na pravoslavje, in je tako Slomška, opremljena tudi s škofovskim križem, opredelila kot ekumenskega oznanjevalca krščanske vere, ki jo je izžareval tako rekoč sam od sebe, kot bi od nje živel in jo sproti izdihaval. (Slikarka je bila po očetovi strani ruskega rodu in je na enem od avtoportretov enak križ zarisala tudi v lastno obličje.)

Posvečenega ustvarjalnega moža je tako postavila hkrati na škofovski 'prestol' in na univerzalno krščansko nadzemljsko obnebo. V počivajočo desnico in pregib rokava mu je vdahnila še kanec svoje ma-

gične, značilno klorofilne zelene barve, s kakršno je ponekod prežarila tudi sodobnejša cerkvena obličja, med njimi mater Terezijo ali kardinala Rodeta. Slomškov čas pa nam približuje razčlenjeni okras foteljskega naslonjala, ki z izrezljanimi cvetovi, volutami in ptičjimi oblikami spominja na bidermajerski šopek in ornamentira pogled proti vrhu cerkvenega zvonika.

Ne glede na to, da je sliko očitno spodbudilo škofovo napovedujoče se svetništvo, sodi podoba v motivni sklop umetničnih primarnih zanimanj za osebnosti duha. Slikarka je upodobila tudi papeža Janeza Pavla II. in še nekaj sodobnih slovenskih škofov, med njimi dr. Alojzija Šuštarja. Prav tako sodi portret v njeno serijo kulturnih veličin, saj se je umetnica zavedala tudi Slomškovega kulturnega in prosvetiteljsko-pedagoškega poslanstva. (V srednji šoli jo je od pedagogov najbolj pritegnil dr. Franc Pediček, ki jo je sprva usmeril v študij psihologije, posluh za človeka pa ji je pozneje najbolj koristil pri portretnem slikarstvu.)

V novejšem času, še zlasti v dobi slovenskih osamosvojitvenih prizadevanj, se je pričela ponovno širiti tudi zavest o Slomšku kot narodnem buditelju in pedagogu slovenskega ljudstva. Še posebej je Slomškova duhovna navzočnost zaživel na Štajerskem, kjer ga odkrivamo naslikanega kot učitelja tudi v kaki prekmurski kapeli, in to celo na isti kompoziciji s prvima slovanskima učenikoma sv. Cirilom in Metodom, kajti zavest o njunem usodnem pomenu za slovanski svet je na novo oživil prav njun predani občudovalec in zgodovinski naslednik Anton Martin Slomšek. Kot veliki učitelj ljudstva (ki pa je v duhovno omejenih desetletjih po vojni skorajda izginil iz šolskih učnih programov) s svojim zaupanjem v večnostno smiselno človeškega obstoja ter s temeljnimi nauki o nujnosti ljubezni do domovine in maternega jezika tako vse bolj postaja nepogrešljiv vzgojitelj tudi za rodove današnjih Slovencev; in prav tak, kot neumrljiv apostol krščanskega ustvarjalnega duha, neizprosno strmi tudi z umetnične reprezentativno učinkovite, a hkrati inventivno zgrajene slike.